

De Rat • IJlst
HOUTZAAGMOLEN

Stichting Houtzaagmolen “De Rat”

BELEIDSPLAN 2019 – 2022

www.houtzaagmolenderat.nl

Definitieve versie 19 augustus 2019

*Stichting Houtzaagmolen “De Rat”
Sneekepad 16
8651 NE IJlst
info@houtzaagmolenderat.nl
Telefoon: 0515-532619*

Inhoud

- Inleiding 3
- 1. Missie/visie..... 4
  - 1.2 Doelstelling..... 4
  - 1.3 Strategie..... 4
- 2. Huidige situatie..... 5
  - 2.1 Activiteiten van de organisatie 5
  - 2.2 Activiteiten 6
- 3. Toekomst..... 8
  - 3.1 Voorbeeld 8
- 4. Organisatie 9
  - 4.1 Bestuur 9
  - 4.2 Werknemers 9
- 5. Financiën..... 10
- Bijlage..... 12
  - Diversen ..... **Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**

Inleiding

De houtzaagmolen “De Rat” is een nog altijd functionerend voorbeeld van de industriële infrastructuur van voorbije eeuwen. Zoals onze voorouders voorheen zochten naar energiebronnen en energietoepassingen om het werk lichter, sneller te maken of onmogelijk zwaar werk mogelijk te maken, zo zoeken wij in onze eeuw naar nieuwe bronnen en toepassingen daarvan of naar nieuwe toepassingen van bestaande bronnen. In ons geval windenergie. ‘Industrieel’ in die tijd lijkt een vreemd woordgebruik, maar in feite was bijvoorbeeld de Zaanse Schans vroeger niet anders dan wat tegenwoordig een groot industrieterrein is, alles werd er gemaakt en verwerkt. Zoals elke stad nu een kleiner industrieterrein heeft, had het dat vroeger ook: een molenveld.

Van vroeger naar nu kijken we naar de technologische ontwikkeling. Kijken van nu naar vroeger, doet ons beseffen dat ons werk in een traditie staat. In de traditie van energietoepassing en in de traditie van het zagen en verwerken van hout. Het kennen van die tradities geeft ons inzicht in de manier waarop die ontwikkeling heeft plaatsgevonden en maakt ons bewust van het feit dat de energie-ontwikkeling de industriële processen draagt. Het zagen van boomstammen had nooit zo snel en efficiënt kunnen worden zonder de toepassing de windmolen op de zaagschuur, met gebruikmaking van de krukas, een Nederlandse uitvinding in 1592 door Cornelis Corneliszn. te Uitgeest .

Het in eerste instantie richten van de aandacht op de basis – je hebt energie nodig- en in tweede instantie op een industrieel proces – hout moet gezaagd en verwerkt worden- is ook anno 2019 de goede aanpak. Wij kijken ook nu eerst naar die basis: schone energie en daarna naar de toepassingen, zo mogelijk duurzaam.

Stichting Houtzaagmolen “De Rat” wil het traditionele ambacht van molenaar, de kennis van hout en wind- aan- gedreven houtzagen voor de toekomst bewaren, omdat het kennen van de geschiedenis onze toekomst meebepaalt.

De Stichting heeft hiervoor een samenwerkingsovereenkomst gesloten met de eigenaar van de molen “De Rat”; de gemeente Súdwest- Fryslân. Zij stelt de molen ter beschikking, zodat de Stichting het ambacht en daarbij behorende geschiedenis aan het brede publiek kan presenteren.

Na een periode van problemen en bestuurlijke absentie kan een nieuw stichtingsbestuur de taak weer vol oppakken. De focus voor de komende periode zal liggen op het verwerven van voldoende fondsen om haar taken goed uit te kunnen voeren. Tevens zal de samenwerking met alle van belang zijnde (potentiele) partners worden versterkt. Met een nieuw bestuur zal actief de communicatie worden opgezocht en verbeterd door een frisse nieuwe huisstijl, website, gebruik van de social media en een proactieve benadering van partners, zoals vrijwilligers, toeristische organisaties en aanverwante actieve musea en werkplaatsen. Dat zal leiden tot samenwerking op diverse gebieden.

De samenwerking met de gemeente, de provincie, de mensen die de legacy bewaren van de culturele hoofdstad, ondersteunen de mogelijkheden van de molen. Het Culturele Beleidsplan Gemeente Sudwest Fryslan voor de toeristische ontwikkeling van het gebied biedt een stimulerend kader. Het actief promoten van wat de molen is en kan moet leiden tot kennis van hout, houtzagen, molentechniek, bij toeristen en door middel van educatie bij onze jeugd.

Wij zijn ervan overtuigd op deze manier de Stichting en de molen een bestendige toekomst te kunnen geven.

M.A. de Ruiters, voorzitter

1. Missie/visie

Onze houtzaagmolen is een uniek, gaaf en zeldzaam monument voor Friese begrippen maar ook voor de rest van Nederland en daarbuiten. De molen is in Zaandam gebouwd in 1711 en in 1829 opnieuw opgebouwd in IJlst en wordt na een roerige aanpassingsgeschiedenis sindsdien nog op precies dezelfde manier gebruikt: op windenergie houtzagen! Niet meer Oud-Hollands opgehekt maar met fokwieken volgens Fael.

Houtzaagmolen de Rat is een werkend industrieel monument en maakt de geschiedenis van de molen, de kennis van over molens en van het molenaarsambacht voor een breed publiek toegankelijk om te inspireren en bij te dragen aan het historisch besef en daarmee waardering voor dit unieke erfgoed. De molen is niet alleen een prachtig plaatje maar vertegenwoordigt veel meer. In een veranderende wereld is het niet alleen een baken en een schatkamer die onze geschiedenis bewaart. Het is een monument dat de vitaliteit van de stad en gemeente waarborgt op het gebied van cultuur, toerisme, erfgoed en duurzaamheid. Maar bovenal staat het ook midden in de Mienskip en vervult een verbindende rol.

1.2 Doelstelling

Wij zetten ons in voor de continuïteit van een werkende houtzaagmolen. Hiervoor moeten wij de beschikbare kennis over molens en het molenaarsambacht waarborgen.

Alle activiteiten dienen het doel van de stichting, alle middelen zijn gericht op het realiseren van dat doel.

1.3 Strategie

Wij zullen de visie en doelstelling uitvoeren door:

- Het beheren en behouden van de molen in zijn authentieke staat
- Het uitbreiden van kennis over molens door “De Rat” te laten functioneren als kennisplatform
- Het opleiden van nieuwe molenaars en het werven van nieuwe vrijwilligers
- De molen ten dienste te stellen van verschillende culturele evenementen
- Educatie gericht op jeugd en technische opleidingsinstituten
- Op authentieke wijze hout te zagen en dit te tonen aan bezoekers.
- Samen te werken met die organisaties en individuen, die onze strategie kunnen versterken.

De medewerkers van onze molen brengen deze visie in praktijk door hun passie en kennis over de molen en het molenaarsambacht op een inspirerende wijze en via directe interactie over te brengen op de bezoekers.

2. Huidige situatie

Met hulp van de Gemeente en in samenwerking met de molenaar en de vrijwilligers werd in 2018 een nieuw bestuur geselecteerd en geïnstalleerd.

De financiën zijn op orde, de vrijwilligers bruisen van enthousiasme en de molen, die wat achterstallig onderhoud heeft, wordt de komende 6 jaar in tiptop conditie gebracht. Er is geld voor.

Alle seinen staan op groen om de toekomst met vertrouwen tegemoet te zien.

2.1 Activiteiten van de organisatie

Onderhoud:

Er is een meerjarig (12 jaar) onderhoudsplan dat tot doel heeft de molen als werkend instrument ook op (middel)lange termijn in goede conditie te houden. Hiermee wordt voorkomen dat er elke paar jaar een inhaalslag gemaakt moet worden op onderhoudsgebied.

Het plan werd in samenwerking met de (beroeps)molenaar en een gespecialiseerd bureau; van Reeuwijk bouwmeesters uit Grouwe Kat opgesteld.

De financiering van dit onderhoud is met de gemeente (zij is immers eigenaar) afgestemd. De stichting scant het onderhoud, besteedt het onderhoud aan en houdt er toezicht op, de financiële afhandeling loopt via de gemeente.

Veiligheid:

Om alle bezoekers en gebruikers een veilig verblijf te kunnen bieden is het nodig dat passende maatregelen genomen worden.

Hiertoe ontwikkelden wij een veiligheidsbeleid dat voldoet aan de bepalingen in de Arbeidsomstandigheden wet. Voor een industrieel monument als molen De Rat gelden toegespitste regels. Deze zijn uiteraard opgenomen in onze periodieke Risico

Inventarisaties & Evaluatie (RI&E) .

Zo zijn er huisregels opgesteld voor onze bezoekers.

Voor de werkers op de molen, de molenaar(s) en vrijwillig-molenaars en de algemene vrijwilligers, zijn veiligheidsinstructies opgesteld.

In het logboek op de molen worden incidenten vermeld. Periodiek vindt evaluatie en aanpassing van de instructies/ huisregels plaats

Educatie en vrijwilligers

Met houtzaagmolen De Rat heeft gemeente Sudwestfryslan een uniek en werkend industrieel erfgoed in haar bezit.

Sinds eind 2017 is het molenaarsambacht erkend als Immaterieel Cultureel Erfgoed van de Mensheid en staat als zodanig op de betreffende Unesco-lijst.

Houtzaagmolen De Rat zaagt hout op windkracht, en is daarnaast een erkende opleidingsplaats voor het molenaarsambacht.

Zonder molenaar en vrijwilligers staat de molen stil.

Wil De Rat **toekomst** hebben dan zullen we mensen moeten interesseren voor het molenaarsvak en/of om vrijwilliger of donateur te worden, zeker in een tijd waar techniek en duurzaamheid in de belangstelling staan.

Hierbij wordt gedacht aan **educatie** van o.a. groepen oudere leerlingen van de basisschool en technisch onderwijs, en het verzorgen van lezingen.

Voor behoud van de molen, ambacht en functie in de mienskip, en als cultuurhistorische en toeristische trekpleister, is het daarom van groot belang dat er middels exploitatie en overdracht van historie en kennis aan betalende bezoekers een **eigen geldstroom** blijft binnenkomen.

Het bestuur van Stichting Houtzaagmolen De Rat wil deze gelden voor een belangrijk deel besteden aan het **financieren van educatie**, die daardoor **kosteloos** kan worden aangeboden.

In eerste instantie willen we deze educatie aanbieden aan leerlingen uit lager en middelbaar onderwijs in **eigen gemeente**, en in tweede instantie aan studenten uit het middelbaar en hoger technisch onderwijs in de provincie Fryslân.

Educatie is een **investering op lange termijn** om (jonge) mensen te verbinden met houtzaagmolen De Rat.

2.2 Voorbeeld van activiteiten

Traditie en cultuur

Op 16 en 17 juli 2018 leverde Staatsbosbeheer in Dokkum een grote stapel boomstammen af Van deze stammen werd door molenaar Simon Jellema van **de houtzaagmolen "De Rat"** met behulp van een aantal vrijwilligers een vlot gebouwd.

Op historische wijze werd het vlot opgebouwd en met hulp van varend erfgoedtheater Stichting Hout-vaert versleept naar de Houtzaagmolen. Zo werd de traditie van “Hout- Vaert” en bevoorrading van de molen nieuw leven ingeblazen.

Duurzaam hergebruik

In Sneek worden remmingswerken vervangen omdat het niet meer voldoet aan de eisen. Om te voorkomen dat de goede delen van het hout verloren zouden gaan, werd, met toestemming van de gemeente Sneek, het hout ter beschikking gesteld aan de Rat. Het hout wordt (op windkracht) verzaagd en gebruikt voor de aanleg de vernieuwing van een steiger bij de molen

Leer- werk project

Onder leiding van Johan Prins, traditioneel botenbouwer uit Workum, en Simon Jellema, molenaar van houtzaagmolen De Rat, werd een leer- werk project opgezet; de bouw van een traditionele Houten Bok. Dat is een traditioneel platboomd vaarttuig, geschikt voor vrachtvervoer.

Met hulp van Staatsbosbeheer werden de juiste stammen in eiken en lariks geselecteerd. De vrijwilligers van De Rat zaagden met windkracht het hout.

De Houten Bok werd op de molenwerf van De Rat gebouwd, hiervoor was een tijdelijke werkschuur met helling gebouwd.

De Bok werd voorzien van een milieuvriendelijke aandrijving met behulp van een elektromotor zodat hij fluisterstil en emissievrij door de grachten van IJlst kan varen. Sinds de te waterlating is de Houten Bok een vertrouwd beeld in de grachten van IJlst, veelal gevuld met toeristen die genieten van het moois wat IJlst te bieden heeft.

3. Toekomst

Wij gaan ons PR- beleid op een professionelere wijze vorm en inhoud geven door:

- Onze website te moderniseren en actief te beheren
- Een gestructureerd persbeleid op te zetten
- Het contact met de (lokale) politiek opnieuw in te vullen
- Contacten te leggen met (lokale) partijen waar door de gezamenlijk proposities van de molen en de samenwerkende partijen versterkt worden.
- Contact onderhouden met landelijke en regionale molen- en molenaarsorganisaties
- Kennis delen met (vak)scholen om hun leerdoelen met de molen in te vullen.
- (Potentiele) bezoekers beter te informeren over de molen, de houthandel en -zagerij en zijn geschiedenis.

3.1 Voorbeeld

In 2018 was Leeuwarden “culturele hoofdstad van Europa”. Dit was een boost voor het toerisme. De provincie wil dit momentum ook na 2018 in stand houden en stelt fondsen ter beschikking. Ditzelfde geldt voor de gemeente.

Wij hebben derhalve onze contacten met zowel provincie als gemeente geïntensiveerd om de ontwikkelingen te kunnen volgen en ten gunste van de molen te kunnen gebruiken.

UNESCO plaatste het beroep van molenaar op de lijst van immaterieel erfgoed. Wij geven hier invulling aan door het opleiden van molenaars namens het Gild Fryske Mounders. Aan de eis van de UNESCO te streven naar borging van dit erfgoed zullen molenaars en vrijwilligers trachten het molenaarsambacht een bredere basis te geven door molen-gerelateerde ambachten bij De Rat te organiseren, te denken valt aan zeil-maken, smeden, houtbewerken, etc.

4. Organisatie

De molen wordt beheerd door een beroepsmolenaar in dienst van de gemeente. Beleidsmatig wordt de molen bestuurd door het bestuur van de Stichting Houtzaagmolen De Rat, die een ‘samenwerkingsovereenkomst’ met de eigenaar (de gemeente) heeft, waarin de bestuurlijke taken en bevoegdheden zijn vastgelegd. Het betreft, beheer, onderhoud en exploitatie.

Het dagelijks werk wordt door de molenaar uitgevoerd met een aantal vrijwilligersploegen. In het seizoen is de molen 4 dagen open voor publiek, buiten het seizoen op elke zaterdag.

4.1 Bestuur

De Stichting heeft een 7- koppig bestuur en bestaat geheel uit vrijwilligers. Zij verlenen hun diensten onbezoldigd. Slechts gemaakt kosten kunnen worden gedeclareerd.

Alle leden van het Bestuur verlenen hun diensten op onafhankelijke wijze. Er zijn geen andere verbindingen met de Stichting of andere belanghebbenden.

Voorzitter: *dhr. M.A. de Ruiter*
Vice Voorzitter *dhr. P. van Es*
Penningmeester: *dhr. F. Poelhekke*
Secretaris: *dhr. H. Berveling*
Bestuurslid: *mevr. M. Hendriksen*
Bestuurslid: *dhr. C. Dingemans*

Kamer van Koophandel Leeuwarden nummer: 41000269

De molen is iedere zaterdag geopend van 9.00 tot 17.00 uur

In de maanden mei t/m september op woensdag, donderdag, en vrijdag van 10.00 tot 17.00 uur

Bezoekadres: Sneekepad 16 8651 NE IJlst Tel . 0515-532619

4.2 Werknemers en Vrijwilligers

De Molen wordt onder verantwoordelijkheid van de beroepsmolenaar S. Jellema gedraaid.

Hij is in dienst bij de Gemeente Súdwest -Fryslân. Hij is ook degene die de verkoop van hout regelt en daarmee het wekelijks zaagprogramma bepaalt.

Voor de zaterdag is in 2019 een tweede beroepsmolenaar aangetrokken. Met de zaterdag-vrijwilligers voert hij de regie

Verder worden de noodzakelijke werkzaamheden volledig uitgevoerd door 15 vrijwilligers.

Gezamenlijk verrichten zij naar schatting ca. 85 uren arbeid per week

5. Financiën

Houtzaagmolen De Rat werkt met een werkbegroting van inkomsten en uitgaven. Deze begroting is vooral bedoeld als een houvast voor het bestuur. Want vooral de inkomsten zijn afhankelijk van, letterlijk, (gunstig) weer en (voldoende) wind, en van het werk van molenaar en vrijwilligers. Wind en werk die leiden tot inkomsten van bezoekers en inkomsten van hout dat de molen tot planken gezaagd heeft. Inkomsten die per jaar flink kunnen verschillen. Jaarlijks ontvangt de molen tussen de 5000 en 7000 bezoekers.

Inkomsten

- Bezoekers betalen 2 euro per persoon; kinderen € 1,- en leden van een groep 1,50 euro. Dat is inclusief 9% btw
- De toegang tot de molen is bewust heel laagdrempelig.
- De waardering van bezoekers blijkt mede uit de royale bijdragen in de giftenpot en uit het kopen van souvenirs.
- Gezaagd hout wordt als planken verkocht tegen marktconforme prijzen inc. 21% btw en met een factuur.
- Verder zijn er inkomsten van reguliere donateurs en uit de verhuur van de ruimte rondom de molen voor evenementen. .
- Een belangrijke inkomstenbron voor de Stichting is de bijdrage van de eigenaar van de molen, de Gemeente Súdwest- Fryslân, in de loonkosten van een molenaar.

Een belangrijke bijdrage aan de inkomsten die niet-financieel is, zijn de gemiddeld 50 werkuren per week die het team van vrijwilligers zonder vergoeding maakt.

Uitgaven

De belangrijkste uitgaven zijn voor de betaling van een professionele molenaar in deeltijd: 8 uur per week het hele jaar en nogmaals 8 uur per week in het zomerhalfjaar. Deze molenaar werkt samen met de door de Gemeente Súdwest - Fryslân aangestelde molenaar, die 18 uur per week in de molen werkt.

Een tweede grote uitgave is een vaste jaarlijkse bijdrage van de Stichting aan de kosten van (groot) onderhoud van de molen, betaald aan de eigenaar, de Gemeente Súdwest Fryslân. Verder zijn de kosten van onderhoud geheel voor de eigenaar. De stichting onderhoudt de molen, de financiële afhandeling loopt via de gemeente.

Andere kosten betreffen inkoop van houtstammen, voorzieningen voor de vrijwilligers, elektriciteit en water, publiciteit, administratie en bestuur, alsmede voor het educatief programma.

Voor het jaar 2019 zijn de inkomsten en de uitgaven elk op € 60.000 begroot. Dit is een voorzichtige begroting, die uitgaat van inkomsten in een gemiddeld jaar.

Als de inkomsten in 2019 duidelijk hoger uitvallen, dan zal het meerdere toegevoegd worden aan de reserves.

Begin 2019 waren deze reserves € 58.000.

Het bestuur heeft hiervan € 18.000 bestemd voor een aantal zogenaamde ‘voorzieningen’: uitgaven die in de komende paar nodig kunnen zijn voor investeringen voor verbetering van de veiligheid van de vrijwilligers en de bezoekers, voor nieuwe houtbewerkingsmachines, voor fondsenwerving en voor een educatief programma.

Verder is er een zogenaamde *continuïteitsvoorziening* van € 20.000, om ook in een onverhoopt heel slecht jaar de aangegane verplichtingen te kunnen betalen.

Na aftrek van deze voorzieningen, blijft als netto vermogen van de stichting Houtzaagmolen De Rat het bedrag van € 20.000.

Bijlage